

Türk Kütüphaneciliğinde İşsizlik ve İstihdam Sorunsalı

Yalçın Yağcı

"Çalışmadan yorulmadan, öğrenmeden, rahat yaşama yollarını itiyat haline getirmiş milletler; evvela haysiyetlerini sonra hürriyetlerini ve daha sonra istikballerini kaybetmeye mahkûmdurlar."

K. Atatürk

Öz

21. yüzyılın henüz başındayız ve küreselleşme; kütüphanecilik mesleğinin nasıl yapıldığından, kütüphanecinin kim olduğuna kadar birçok olguyu etkileme/değiştirme potansiyeli taşımaktadır. Küreselleşmenin bir ürünü olan işsizlik ve istihdam sorunsallığı ise tüm dünyada gittikçe öne çıkmaktadır. Bu nedenle hızla değişen çalışma ortam ve koşullarına uygun özelliklerin kütüphanecilere kazandırılması için eğitim, en önemli araç olmaktadır. Ayrıca demokratik yönetim, girişimcilik, iletişim - işbirliği - ilişki kurma, çok çalışmayla sonuç elde edilebileceğine inanma, değişimi arama ve yüksek beklentiler içinde olma bugünkü kütüphanecilerin istihdamı için gerekli özelliklerdir. Türk kütüphaneciliğindeki işsizlik ve istihdam sorunsallığının çözüme kavuşabilmesi ancak kütüphaneciye, bilgi çağına uygun bir bakış açısı kazandırmakla mümkün olabilir.

İşsizlik ve istihdam kavramları ekonomik, sosyal, siyasal olgulara bağlı tek boyutlu olmayan çoklu faktörlerin bütünlüğü olarak incelenebilir. Klasik anlamda işsizlik "emek gücü düzeyi ile istihdam arasındaki fark"tır. İstihdam ise uzman, memur, işçi, eleman vb. ifadelerle insanın hareket aktivitesini ortaya çıkarıp yönlendirerek "çalışma" ya da "iş görme" sözcükleri ile dile getirilmesidir. İstihdam kavramı; sahip olunan kuvvet/kaynakların bütünlüğünün doğru olarak tam yeterlilikle çalışmaya yansıtılmadığı bir başka değişle hizmet/üretim alanına katılmadığı eleştirisini de taşıyabilmektedir.

Günümüz toplumlarının en önemli sorununun işsizlik ve istihdam olduğunda herkes hemfikirdir. Kapitalist sistemin kaçınılmaz sonuçlarından biri olan işsiz-

*Kütüphaneci. Kadir Has Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı.
e-posta: yalcinyagci@hotmail.com

lik ve istihdam, özellikle bilgi çağının değişen teknolojik ve ekonomik yapıları içinde küreselleşme süreci ile birlikte hemen hemen bütün toplumlarda hızla yayılmaktadır.

Gelişmekte olan Türkiye'de gittikçe yükselen neoliberal sosyo-ekonomik politikalar sonucu, temel ödev ve görevi; bilgi gereksinimlerini karşılamak isteyen kullanıcıların ilgili gereksinimlerini karşılayacak bilgi kaynaklarına doğru ve hızlı erişimini sağlamak olan kütüphaneciler, daha dar alanda daha zayıf bir pozisyon içine sürüklenmiştir. Ayrıca, modernitesi yüksek, yenilikçi ve proaktif olan bir eğitim sistemi planının uygulanamaması, kütüphanecileri; sahip olunmak istenen mesleki bilgi ve beceriler konusunda yeterli doyuma ulaştıramamıştır.

Diğer yandan teknolojik gelişimin çalışma gücü ve bu çalışma gücünün niteliği üzerinde çok yönlü etkileri bulunmaktadır. Böylesi durum ve koşullar sonucunda ise, istihdam olanağı çalışma gücünün sürekli olarak yükseltilmesi, sunulan hizmet ve ürünlerin çeşitliliğinin artırılmasına bağlı olarak şekillenmektedir. Artık rekabetçi bir avantaj yaratma, yetkinlik kazanma ve yüksek performans, kütüphanecinin ve kütüphanenin tüm yaşamsal alanında ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla istihdam; kütüphanecinin çalışma hayatını gittikçe daha rekabetçi yapmakta, gelişme için istihdam konusunda doğru tercihleri ve politikaları gerçekleştirmeyi gerekli kılmaktadır. Kütüphane, her ne kadar yeni teknolojiye veya en iyi teknik olanaklara sahip olsa da kendisi için yeterli nitelik ve nicelikte personeli istihdam etme zorunluluğunu taşımaktadır. Kuşkusuz, kütüphanenin amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesinde, sahip olunan vizyona ulaşarak büyüyen hizmetler sunabilmek için kütüphaneci en büyük güçtür. Kütüphanecilik alanında da daha iyi mesleki eğitim almak, farklı dilleri kullanabilmek, teknolojik gelişime yabancı kalmamak ve özel bilgi ve becerilerle yetkinlik kazanmak rekabet koşulluğunda istihdamı artırıcı olmaktadır.

Kütüphaneciler yalnızca belirli bir konu uzmanlığına sahip olmanın ötesinde, yaşamları boyunca öğrenir durumda olmak ve çalışma stratejilerini geliştirmek zorundadırlar. Kütüphaneciler, birbirleriyle uyum içinde ve yetkin olarak çalışan, esnek, işlevsel ve dinamik çalışma disiplinine sahip bir bütünlük gösterebilmelidir. Unutulmamalıdır ki kütüphanenin en önemli varlığı konumunda bulunan "entelektüel sermayesi" kütüphanecilere, daha çok yetkinlikler kazandırmakla çoğalacaktır.

Türkiye'de çoğunlukla verilerin yetersiz ve sınırlı olması nedeniyle işsizlik ve istihdam araştırmaları yapmak oldukça zordur. Özellikle birçok verinin birden fazla kaynak tarafından ve genellikle farklı yaklaşımlarla hazırlanarak sunulması bu sorunsallığın boyutlarının kavranmasında başka bir güçlük olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel çerçevede Türk kütüphaneciliğindeki işsizlik olgusuna ve istihdam sorunsallığına baktığımızda birçok olumsuzluğun ortaya çıktığı görülebilmektedir. Kütüphanelerin günümüzdeki niteliklerinden ötürü istihdam politikalarında

"eğitim"in önemli bir faktör olduğunu her şeyden önce imlemek gerekir. Lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim veren kütüphanecilik bölümlerinin son birkaç yıl içinde Bilgi ve Belge Yönetimi adını alarak yeniden yapılanma sürecine girdikleri gözlemlenmektedir. Ankara, Başkent, Hacettepe, İstanbul ve Marmara Üniversitesinde kurulan ilgili Bölüm Başkanlıklarında birbirinden farklı akademik ve fiziki mekân koşullarında alan eğitimi sürdürülmektedir. Her bölümün sahip olduğu değişik olanak ve fırsatlarla birlikte kazanılan deneyimlerle bölümlerden mezun olan kütüphaneciler meslek hayatlarına başlamaktadır.

Kütüphaneciler için kamuda gittikçe daralan istihdam olanakları, özel sektör ile genişlemekte olsa da işsizlik gittikçe artmaya devam etmektedir. Gelişmiş becerilere sahip kütüphaneciler için çalışma olanakları yeniden düzenlenirken yeterli eğitimi alamayan ve herhangi bir beceriye sahip olamayan genç kütüphanecileri oldukça zor günler beklemektedir. Dünyanın genelinde en büyük ve en ürkütücü problemlerden olan işsizlik olgusunun ve istihdam sorunsallığının, zamanla büyüyerek daha da derinleşeceği kaçınılmazdır. Ne yazık ki; sayıları çok düşük olan kütüphanecilik eğitimi veren üniversitelerimizin çoğu acımasız rekabetle baş edecek donanımına sahip kütüphaneci yetiştirecek olanak ve yaklaşımlardan uzaktır. Kütüphanecilikle ilgili eğitimin doğru biçimde yapılandırılması, çağdaş biçimde organize edilmesi, öğretimin yenilikçi ölçülerle gerçekleştirilmesi istihdam sorunsalının çözümü için gereklidir.

İşsizliğin en aza indirgenmesi için üretken bir toplumsal zekâyı, bilimin ve tekniğin rehberliğinde oluşturmak ve kütüphaneci istihdamının artırılması için kimi teşvik politikalarını etkilemek - desteklemek - geliştirmek ayrıca kamusal alandaki istihdam açığını kapatacak boş kadroların doldurulması için yaptırımcı olmak ve meslek içi eğitimlerle iş bulamayan kütüphanecilerin motivasyonunu yükselterek onları yeniden yönlendirmek/kazanmak gerekmektedir.

Türk kütüphaneciliğinde işsizlik ve istihdam sorunsallığı konusunda çözüm üretebilecek tek merkezler, üniversiteler değildir. Türk kütüphaneciliğinin istihdam yapısındaki değişimi toplumsal mesleki organizasyonlar da etkilemektedir. Bu bağlamda Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD), Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK), Türk Arşivciler Derneği (ARŞİVDER) ilk akla gelen potansiyel kanallardır. Bu mesleki kanalların, organizasyonel bütünlüğü, mesleki amaç ve faaliyetlerinde işsizlik ve istihdam konularına ağırlık verilmesidir. Ayrıca Türk Kütüphanecileri/Bilgi Yöneticileri Odası oluşturulabilirse; kütüphanecilik mesleğindeki işsizlik olgusu ve istihdam sorunsalı olumsuzluklarının, kısa ve uzun vadeli yürütülecek çalışmalarla azaltılması hedeflenebilir. Genel konjonktürde kütüphanecinin istihdam edilmesi; politik bir sorun olmasına ve politik kararları gerektirmesine karşın kütüphaneciler; öncelikle içsel ve dışsal güç birliğine gitmeli ve ortak duruş/hareket yeteneklerini geliştirmelidir.

21. yüzyıl, biriktirdiği enerjisini en yüksek düzeyde yaşamakta ve bunun sonucunda bilgi toplumunun oluşmasına katkı sağlamaktadır. Kütüphanelerde

istihdam sorununun toplumsal yapıdan kaynaklanan kronik bir bağılılığı her zaman öne çıkmaktadır. Bununla birlikte gerek toplumsal değerler, yaklaşım/düşünüş felsefesi gerekse kütüphanenin formalist hiyerarşik yapısı, amaç ve hizmet politikası, yönetim biçimi, yöneticinin tutumu vb. istihdamın niteliğini etkileyen temel faktörler olmaktadır. Kütüphaneci için istihdam önemli bir konudur fakat aynı zamanda her bir kütüphanecinin saygılı/saygın bir ortamda çalışması, güven içinde organizasyonel kültürün bir parçası olması ve kendisini zayıf hissetmemesi de çok önemlidir. Kütüphanenin, kütüphanecinin uğraşısı, işin kalitesi ve niteliği son derece önem taşır. Amaç, nasıl olursa olsun istihdam yaratmak değil, insan onuruna yakışır çalışma olanağı yaratmak olmalıdır.

Sonuç olarak, Türkiye'de işsizlik ve istihdam politikalarının tartışılması tüm çalışmalara rağmen belirsizliğini koruyarak, ilginç bir araştırma alanı olma özelliğini sürdürecektir. Çünkü nitelikli ve yeterli eğitim, bilim, teknoloji ve araştırmaya önen vermeyen toplumların büyümeleri yüzeysel ve/veya yetersiz olur. Eğer Türkiye, yaşam standardını yükseltmek ve zenginlik varlıklarını güçlü kılmak istiyorsa; çalışma hayatında kütüphanecilerin katılım oranlarını artırmak zorundadır.

Kütüphaneler ise daha şeffaf, özgür, eşitlikçi, çağdaş ve çalışkan bir sisteme dönüşmek/kimliğe sahip olabilmek için istihdam politikalarını oluşturmalı bu konuda hızla iyileştirici reformlar gerçekleştirmelidir. Kabul edilmelidir ki günümüz rekabet koşulları; yükselen hizmet ve kalite çizgisinde sürekli gelişerek ve yenilik yaparak "katma değer" yaratmayı gerektirmektedir. Bu nedenle kütüphanecilik bilgisine sahip insanların, katma değerlerini artırabilmesi önemli ölçüde; enformasyon içerikleri konusunda temel olarak bilgi sahibi olmalarına, bilgi teknolojileri ve kişisel gelişim araçlarıyla kendilerini aynı zamanda mesleklerini nitelikli ve değerli kılmalarına bağlı olacaktır.

Bilgi çağının egemen olduğu bir dünyada disiplinler arası bir bilim olan kütüphanecilik/bilgi ve belge yönetimi bilimi; çeşitli olanak ve organizasyonel dinamikleriyle toplumsal referans kaynağı olarak çok geniş bir yelpazede insanlığı daha da ileriye taşımaya devam edecektir.